

Psychoterapeutické metody v práci PA

PhDr. Lenka Emrová, Ph.D.

1. přednáška

Pojem psychoterapie

► Obor

- obor interdisciplinární,
- vědní disciplína,
- empirická a aplikovaná věda, která se dělí na část obecnou (teorie, metody a výzkumná data) a speciální (aplikace na jednotlivé druhy poruch).

► Činnost

- Psychoterapie je léčebná činnost,
- léčebné působení,
- specializovaná metoda léčení nebo soubor léčebných metod.

Definice a cíle psychoterapie

- ▶ „Každá psychoterapie se snaží pomocí psychologických prostředků zprostředkovat člověku, který přichází do terapie, poznání toho, co se s ním děje a čemu většinou on nerozumí. Každá terapie se snaží umožnit takovému člověku dosáhnout nějaké změny, která vychází přímo z něj a z jeho vlastní zkušenosti. Je důležité, aby lépe rozuměl sám sobě i druhým.“

Ján Praško, Hovory o psychoterapii, 2001

- ▶ Cílem psychoterapie je
  - ▶ odstranění chorobných příznaků
  - ▶ reedukace, resocializace, reorganizace, restrukturační, rozvoj či integrace pacientovy osobnosti.

Kdo provádí psychoterapii

➤ Odborná psychoterapie

- Kvalifikovaný pracovník s ukončeným VŠ vzděláním psychologického či jiného směru
- Absolvent některého z psychoterapeutických výcviků
- 2-4-5 letý výcvik u akreditovaného institutu

➤ Podpůrná psychoterapie

- Podpůrná psychoterapie se nesnaží měnit osobnost, spíše poskytuje porozumění, podporu a pomoc.
- Zdravotník či jiné pomáhající profese
- 2 letý výcvik u akreditovaného institutu

Psychoterapie

- ▶ Psychoterapie je léčebné působení psychologickými prostředky, ke kterým patří slova, rozhovor, neverbální chování, podněcování emocí, vytvoření terapeutického stavu, sugesce, učení, aj.
- ▶ Psychoterapie je léčebné působení na nemoc, poruchu nebo anomálii.
- ▶ Působí na psychiku a prostřednictvím psychiky na celý organismus nemocného.
- ▶ Je to cílevědomé působení na duševní procesy, funkce a stavy, na osobnost a její vztahy, na poruchy a činitele, které poruchy vyvolávají.
- ▶ Psychoterapie
  - ▶ má odstranit nebo zmírnit potíže a podle možnosti i jejich příčiny.
  - ▶ má vést k obnovení zdraví, k poznání a omezení sebezničujícího chování, k účelnému zvládnutí problémů, konfliktů a životních úkolů.
  - ▶ má vést k naplňování životního smyslu, k pocitu vyrovnanosti a spokojenosti.
- ▶ V průběhu psychoterapie dochází ke změnám v prožívání a chování pacienta.

Dělení psychoterapie

Podle přístupu na:

- **direktivní** - terapeut usměrňuje pacientovo myšlení, postoje a chování. Dává mu příkazy a rady, vyžaduje splnění určitých úkolů a cvičení. Používají dynamické směry, př. psychoanalýza, kognitivně-behaviorální pst, lékař ví co je pro pacienta nejlepší, je expertem na jeho duševní život
- **nedirektivní** - terapeut má neutrální postoj. Tím podněcuje pacienta ke slovní, emoční, nebo činnostní produkci. Je spíše katalytickým činitelem. Vytváří příznivou atmosféru pro pacientovu sebeexploraci. Zastává většina humanistických a fenomenologických přístupů, zde terapeut nevystupuje apriori jako expert na duševní zdraví klienta, naopak nejlepším expertem na svůj duševní život je klient sám, jde tu o důvěru v člověka, pozitivní představa o přirozenosti člověka, vytvoření podmínek k emočnímu vyjádření, práce s tělem, naslouchání, lze nastartovat sebe uzdravný proces, člověk se uzdraví de facto sám
- **symptomatickou** – terapeut se zaměřuje na chorobný příznak, např. fóbii, kognitivní a behaviorální směry
- **podpůrnou** – terapeut se nesnaží měnit osobnost. Poskytuje porozumění, podporu a pomoc osobnosti takové, jaká je.
- **rekonstrukční** se snaží o přestavbu složek osobnosti – změny a zásahy do osobnosti jsou závažnější. Patří sem převážně hlubinné směry
- **reedukační** – pomáhá pacientovi úspěšně zvládnout jeho potíže a problémy, ale nesnaží se o rekonstrukci osobnosti

Dělení psychoterapie

Podle počtu účastníků dělíme psychoterapii na

- ▶ individuální,
- ▶ hromadnou - terapeut působí upravenými metodami individuální psychoterapie na více pacientů současně.
- ▶ Skupinovou, která využívá k terapeutickým účelům dynamiky vztahů vznikajících mezi členy plánovitě vytvořené psychoterapeutické skupiny
- ▶ Párovou a rodinnou

Dělení psychoterapie

Podle příslušnosti k základním psychologickým směrům na

- **dynamickou**, která se zabývá vlivy minulých zážitků a nevědomých procesů na současné potíže.
- **kognitivně-behaviorální**, která učí překonávat současné problémy a potíže nácvikem žádoucího chování a myšlení.
- **humanistickou**, která se zabývá sebe uskutečňováním, vnitřním prožíváním, vlastními možnostmi a naplňováním životního smyslu.

Společné faktory

- Vztah naplněný důvěrou a vřelostí (úcta, zájem, porozumění, respekt)
- Uklidnění a podpora
- Akceptující prostředí – sdělení, převedení pocitů do slov
- Zpevňování adaptivních reakcí
- Porozumění neboli vhled – vysvětlení příčin, změna je možná

společné faktory mají asi 30% podíl na celkovém terapeutickém efektu, faktory mimo terapii 40%, vliv očekávání 15%, specifický účinek použitých postupů a metod 15 %

Psychologické směry - psychoterapie

Hlubinná psychoterapie (Jungiánská, Adlerovská, Psychoanalýza, Otto Rank psychoterapie porodního traumatu)

Dynamická terapie (Horneyová, Sullivan)

Ericksonovská hypnoterapie, hypnoporod

Behaviorální (Wolpe)

Kognitivní terapie (racionálně emoční terapie Ellise, kognitivní terapie Becka, kognitivně behaviorální terapie)

Komunikační terapie (Watzlawick)

Gestalt terapie (Perls)

Existenciální a humanistická terapie (daseinsanalýza, logoterapie, humanistická terapie)

Rogersovská terapie, encounterové skupiny

Bálintoské skupiny

Supervize

Expresivní terapie (muzikoterapie, taneční a pohybová terapie, arteterapie, psychodrama..)

1. Cvičení - Aktivní naslouchání

N

naming

Pojmenování emocí

U

understanding

Porozumění emocím

R

respecting

Respektování emocí

S

supporting

Podpora emocím

E

exploring

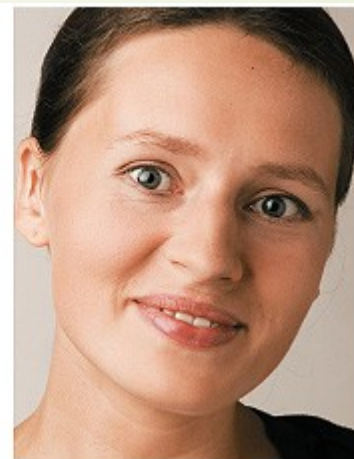
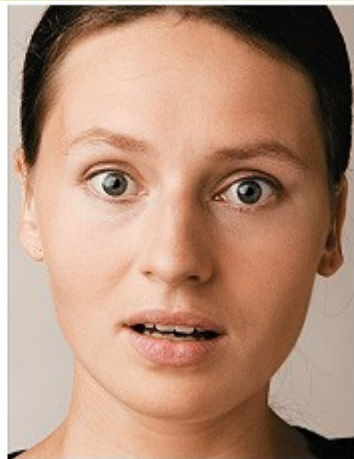
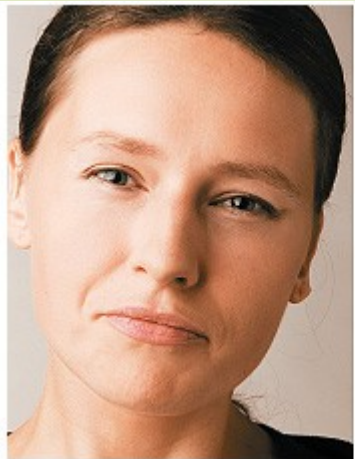
Prozkoumání emocí

Naming

- „Vidím, že je to pro Vás velmi těžké.“
- „Hodně Vás to zarmoutilo, překvapilo.“
- „Jste nervózní.“
- „Jste napjatá.“

1.

2.

3.

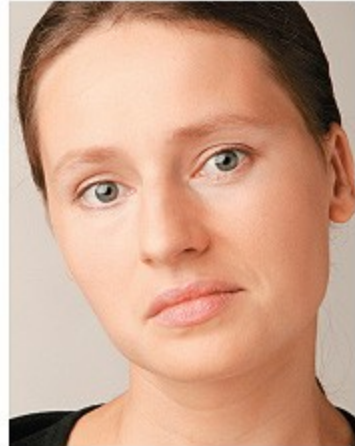
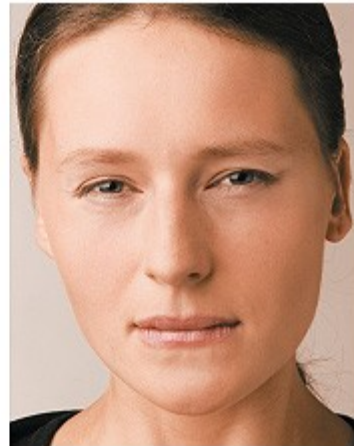
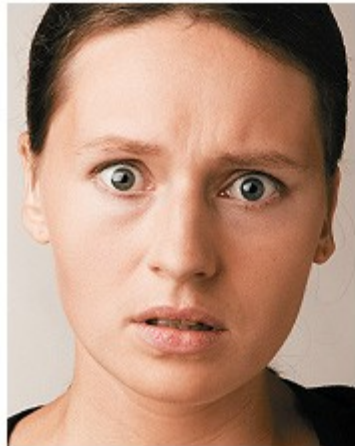
4.

pohrdání

překvapení

smutek

šťěstí, radost

5.

6.

7.

8.

strach

skrývaná zlost, nedůvěra

zlost

znehucení, odpor

radostsmutek

odpor

vzteky

Understanding

- „Rozumím tomu správně, že...”
  - Můžete mi to vysvětlit, jak to vnímáte, abych Vám dobře porozuměla...”
-

Respecting

- ▶ „je to v pořádku, že se takto cítíte po tom všem...“
- ▶ „je přirozené, že pláčete...jste naštvaný, když jste se dozvěděl/a takovou zprávu..“
- ▶ „většina pacientů to prožívá stejně jako vy...zlobí se nebo pláčou..“
- ▶ „je zcela legitimní být naštvaný“
- ▶ „musí to být pro Vás velmi těžké“

Supporting

- „udělám vše, abyste se cítil/a lépe“
- „jsem tu pro Vás“
- „náš tým se bude snažit udělat vše, abyste se cítil/a lépe“
- „jsme tady pro Vás“
- „nejsem si jistá, co bude pro Vás teď nejlepší“

Exploring

- „povězte mi o tom víc...“
- „co máte přesně na mysli tím, když říkáte, že...“
- „co se Vám teď honí hlavou?“
- „Jaké obavy Vás trápí?“
- „co je to nejtěžší pro Vás“

PCA – PŘÍSTUP ZAMĚŘENÝ NA ČLOVĚKA

- ▶ Těžištěm PCA je terapeutova důvěra v růstový potenciál klienta – aktualizační tendenci
- ▶ Změn v osobnosti a v projevu klienta se dosahuje tím, že je bez výhrad a vstřícně akceptován, je mu projevována empatie a autenticita
- ▶ Touto vztahovou nabídkou se vytváří psychoterapeutický prostor, který podporuje osobnostní růst a umožňuje překonání klientových inkongruencí,
- ▶ Rogersovská psychoterapie je proto psychoterapií dialogickou a vztahovou.
- ▶ Kongruence je soulad vnitřních potřeb a vnějších podnětů – mohu být v souladu – kladné sebepojetí

Self

Reálné
SELF
Jaký jsem

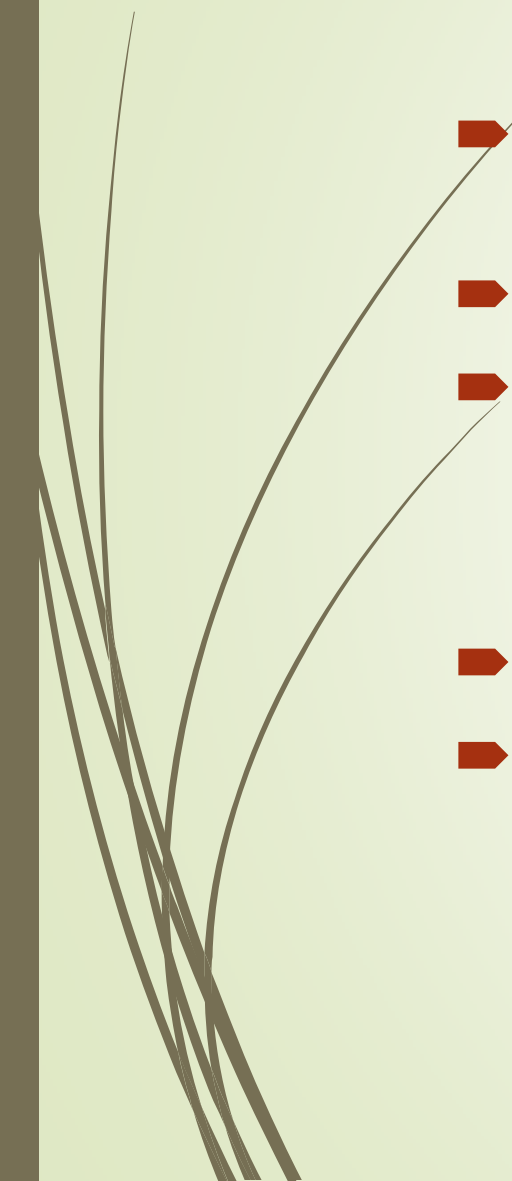
Ideální
SELF
Jaký chci
být

Vnímané
SELF
Jak se vidím
a vidí druzí

"Takže je těžké uvěřit, že by tě milovali a přijali, kdyby věděli, kdo jsi opravdu."

Empatie

- ▶ je respektující porozumění tomu, co druzí prožívají
  - ▶ vyžaduje naslouchání celou bytostí
  - ▶ potřebujeme být při ní zbaveni všech domněnek, představ a soudů o druhých lidech „jak to má být“, „jak je to správně“
  - ▶ vyžaduje přítomnost, nic z minulosti
  - ▶ empatie vůči trpícímu je velmi těžká věc
-

Co není empatie

- Dávání rad „měla byste..., bylo by dobré...“
- Zlehčování „to nic není, jsou horší věci, hlavně že...“
- Vychovávání „musíte to brát pozitivně...“
- Utěšování „to nebyla Vaše chyba, udělala jste všechno, co jste mohla“
- Vyprávění příhod „měli jsme tady pacientku...“
- Povzbuzování „to bude dobré, vzmužte se, musíte být statečná, silná, nebuďte smutná...“
- Projevování soucitu „to je mi líto, chudinko...“
- Vysvětlování „to je protože...“

Empatie

➤ Reflektujte čili
pojmenovávejte
emoce

➤ Jste nešťastná,
zoufalá

➤ Moc Vás to bolí

➤ Máte strach, bojíte se

➤ Máte vztek

➤ Jste nejistá

➤ Parafrázujte čili
opakujte, co klientka
říká

➤ protože nevíte, co
bude s miminkem

➤ že Vaše miminko
zemřelo

➤ jak to zvládnete,
neumíte si představit
se na sebe podívat

➤ že jste více
neodpočívala

➤ protože potřebujete
více informací od
lékaře

K čemu vede empatie

- ▶ K uvolnění napětí – projevení emocí
- ▶ K pocitům porozumění – ubývá slov
- ▶ Pacientka může zůstat v kontaktu se svými pocity a nemusí je potlačovat, bojovat s nimi
  - ▶ „mohu být smutná, naštvaná...“
  - ▶ „nemusím nic předstírat, sama se sebou bojovat“
  - ▶ „mohu se uvolnit“
- ▶ Pacientky často chtějí „udělat radost“ nebo „splnit očekávání“, v horším případě nezklamát, proto říkají, že jsou v pohodě a předstírají i před sebou, že se nic neděje – to vede k hromadění napětí a postupnému vytěsňování emocí

→ **larvované deprese a posttraumatický syndrom**

Inventář sociálních kompetencí

- ▶ **Škály sociální orientace** – postoj k druhým lidem, vcítění se a schopnost podívat se na druhé jejich očima
- ▶ **Škály ofenzivity** – přístup k druhým lidem (aktivní x pasivní)
- ▶ **Škály sebeovládání** – míra toho, jak vnímáme sebe jako příčinu událostí, jak jsme citově vyrovnaní a zachováváme klid
- ▶ **Škály reflexivity** – jak se zabýváme sami sebou a druhými lidmi

Škály sociální orientace

- **Prosocialita** – míra angažování se pro druhé lidi, pomáhání, solidarity a „fér“ hry
- **Převzetí perspektivy** – schopnost a ochota vžít se do druhého, předpoklad empatie a soucitu, ochota hledat společný ve smyslu win-win, porozumění a předvídání
- **Pluralita hodnot** – tolerance vůči názorům druhých lidí, schopnost zpochybňovat a korigovat vlastní hodnotové postoje a normy
- **Ochota ke kompromisu** – schopnost přistoupit na kompromis, dát prostor druhé straně a jejím zájmům
- **Naslouchání** – komunikační technika na úrovni verbální a neverbální – věnovat pozornost, co druhý říká

Škály ofenzivity

- **Schopnost prosadit se** – míra schopnosti prosazovat vlastní zájmy, pokud proti tomu stojí zájmy druhé strany
- **Ochota ke konfliktu** – míra s jakou se stavíme ke konfliktům a nesnažíme se je oddalovat
- **Extraverze** – ochota setkávat se s druhými lidmi, prezentovat se před druhými a vést je
- **Rozhodnost** – schopnost rozhodovat se a neoddalovat rozhodnutí

Škály sebeovládání

- ▶ **Sebekontrola** – schopnost vědomě řídit svoje chování v zátěžových situacích
- ▶ **Emoční stabilita** – schopnost zachovávat klid v zátěžových situacích, předvídatelnost a spolehlivost
- ▶ **Flexibilita chování** – schopnost usměrňovat svoje chování podle situace a druhých lidí, plnit rolová očekávání, schopnost přizpůsobit se situaci
- ▶ **Internalita** – rozsah, ve kterém proband vnímá sám sebe jako příčinu událostí a vnímá důsledky vlastního chování jako ovlivnitelné svým vlastním chováním

Škály reflexivity

- **Sebeprezentace** – schopnost jedince působit na druhé lidi pozitivním, resp. žádoucím dojmem
- **Přímá pozornost k sobě** – schopnost reflexe vlastního jednání před, v průběhu a po konkrétním činu, míra vědomého zabývání se vlastním chováním „jak se chovám v kontaktu s druhými lidmi“
- **Nepřímá pozornost k sobě** – míra schopnosti vnímat, jaké reakce sledujeme u partnera v interakci, jedná se schopnost interpretovat dopady vlastního jednání na jednání druhých
- **Vnímání osob** – míra schopnosti dobře odhadnout potřeby a očekávání partnera v komunikaci a schopnost přizpůsobit svoje jednání těmto potřebám